

حضرت شیخ یعقوب صرّنی

حیات و فکر و فن

حضرت شیخ یعقوب متخلص بہ صرّنی در سال نہصد و بست ہجری مطابق بہ ہزار پانص و بست و یک میلادی (۱۵۳۱ء) در محلّہ لی کہ حوالی زینہ کدل در شہر سرینگر واقع است چشم بچہان گشود۔ تحصیلات مقدّماتی پیش پدر بزرگوارش پاپا بردو از خورد ساگی استعداد ہای ذہانت و فطانت خدا د نشان داد۔ چنانچہ در توفت ساگی قرآن مجید حفظ کرد و بہ ہشت ساگی از طبع موزونش شعر روان شد۔ خواجہ محمد اعظم یکی از مورخین کشمیر در بارہ شیخ یعقوب می نویسد۔

شیخ یعقوب از صغری آثار فطانت و تیز فہمی و بزرگی ظاہر داشت در سن ہفت ساگی حفظ قرآن کردہ از خدمت مولانا محمد آنی کہ شاگرد حضرت جامی بود استفادہ علوم نمود و از ایشان مخاطب بہ جامی ثانی شد۔

حضرت شیخ یعقوب صرّنی بہ رہنمائی استاد مولانا آنی ہروی در علوم و فنون مہارت یافتند وزیر تربیت اساتیدہ دیگر ہم چون ملا حافظ بصیر علمی و مولانا میر رضی الدین اکتساب علم و فضل نمود۔ موصوف از مولانا مذکور درس اصول قافیہ و صرف و نحو یاد گرفت۔ در علوم عقلیہ و نقلیہ و بہ علم تصوف از ملا حافظ بصیر کسب فیض نمود۔ چنانکہ در سن نوزدہ ساگی در ہمہ علوم مروجہ مہارت تامہ حاصل کردند۔ بعداً در میدان سیر و سلوک کمر ہمت بستہ برای اکتساب روحانیت بہ خدمت شیخ طریقت شیخ حسین خوارزمی در سمرقند حاضر شدند۔ و در اندک زمانی از مرشد خود خط ارشاد حاصل کردہ بہ اجازہ ایشان بہ وطن خود (کشمیر) مراجعت فرمودند بعد از ان حضرت صرّنی بار دیگر سیاحت نمودند و در ان وقت در کابل ہفت ماہ گزارا کردند۔ و از صحبت بعضی از صوفیان برجستہ و عارفان

نامدار مثلاً میر محمد مجذوب، سید عبداللہ، مولوی خورد، محمد علی بدخشان، محمد امین قندزی و شیخ شمس الدین پشکی
استفادہ کردند۔ علاوہ ازین بہ صحبتِ ہای مشتایخ دیگر کہ عارفان باکمال بودند ملاقی شدند و بہ مقام ختلان
(کولاب تاجکستان) از زیارت مزار پرانوار میر سید علی ہمدانی مشرف شدند۔

حضرت شیخ یعقوب صرئی نہ فقط در ہند بلکہ در ممالک آسیای مرکزی مسافر تہای طولاتی نمودہ است
و از این مسافر تہای طولانی تجربات و افر بدست آوردند۔ در اواخر زندگانی خود حضرت شیخ موصوف در محلہ
ایشان صاحب در شہر سریناگر مسکن داشت و در ہمانجا زندگی میکرد۔ وفات ایشان ۱۱۰۰ھ ذی قعدہ ۱۰۰۳ھ اتفاق
افتاد و ہمانجا مدفون شدند۔ اکثر مورخین کشمیر تاریخ وفات ایشان از شیخ امم اخذ نمودہ اند۔

حضرت شیخ یعقوب صرئی شاعر کثیر الکلام بودند۔ از آثار نظم یک دیوان غزلیات از خود باقی گذاشتہ
است کہ ہزار ہائیت فارسی در قالبہای مثنوی، رباعی غزل و قطعہ دارد۔ شیخ موصوف اسلسا شاعر غزل است و در پیر
وی از حضرت نظامی یک خمسہ (پنج مثنوی) ہم نوشتہ است۔ علاوہ ازین در پیروی لواط جامی رواتح“ تحریر کردہ
اند۔ رواتح صرئی یک نمونہ بے مثل در علم تصوف و عرفان است۔ درین شکی نیست کہ حضرت صرئی قصیدہ ہم
سرودہ اند و بیشتر از آن مشتمل بر نعت و مناقب اند ولی در تمام زندگانی خود در مدح کسی قصیدہ نگفت است۔

حضرت صرئی علاوہ بر زبان فارسی بہ زبان عربی ہم کامل مہارت داشتند۔ و دین زبان ہم تصانیف
تالیف نمودہ اند۔ ایشان در زبان فارسی و عربی تصانیف متعدد دارند ولی تعداد صحیح معلوم نمی شود۔ این تصانیف
پراز نکات معرفت و حقیقت اند و مشتمل بر احادیث نبوی، تفسیر قرآن، صرف و نحو و نمود و عروض، تصوف و فقہ
اسلامی، طب و ریاضت اند۔ چندتا تصانیف بدین قرار است۔

رسالہ ذکر یہ۔ کنز الجواہر۔ شرح رباعیات صرئی۔ شرح اربعین، رواتح، تفسیر قرآن کریم (دو پارہ)
آخر) مطلب الطابین، شرح صحیح بخاری، مناسک الحج، حاشیہ توضیح و تلوتح، شرح ثلاثیات، تقریظ سواطع
الالہام فیضی، اوراد صرئی و در آثار منظوم دیوان صرئی، خمسہ صرئی و قصاید صرئی موجود و مشہور است۔ لایق
تذکر است کہ حضرت صرئی مجموعہ کمالات و فضایل بودند۔ ایشان نہ فقط یک صوفی بزرگ و ولی کامل بود بلکہ
استاد شعر و سخن و بلند رتبہ عالم و فاضل ہم بود۔ در علم صرف و نحو عبور کامل و دستگاہ بلند داشت۔ در تصانیف و کلام

موروثش موضوعات معرفت حق، حق شناسی سوز و گداز، درد و اشتیاق، توحید پرستی و وجد و عرفان به طریق احسن به نظری رسد. در فن رباعیات هم به رباعی گویان مشهور راز ایران یعنی عمر خیام و ابوسعیر ابوالخیر هم سری کرده است. گرچه تعداد صحیح از رباعیات صرّنی معلوم نمی شود ولی تعداد این رباعیات که امروز دستیاب است قریباً دو صد است و این رباعیات رنگین و شرین پر از الفاظ می و معشوق، سوز و گداز، باده و جام، ساقی و ساغر، عشق و محبت و تصوف و عرفان اند. علاوه بر مناظر رنگین از جام و شراب می و معشوق مولانا صرّنی در رباعیات خودش اسرار و رموز صوفیانه هم به انداز موثر بیان کرده است مثلاً خیال وحدة الوجود را بنظور آشکار کرده است

در کعبه و سومات معبود توئی
 هر جا که سرے نهند مسجود توئی
 غیر تو کسے حمد تو نتواند گفت
 یعنی به جهاں حامد و محمود توئی

حضرت صرّنی اولین شاعر کشمیری است که در جواب خمسه نظامی خمسه صرّنی مشتمل بر پنج گنج تالیف فرمود. مؤلف "پارسی سرایان کشمیر" درین باره می نویسد صرّنی از نظر شعر فارسی در کشمیر مقام نظامی دارد. وی اولین شاعر پارسی گوئی کشمیری است که خمسه به مقابل خمسه نظامی گفته است (پارسی سرایان کشمیر از گ. ل. تکو) خمسه صرّنی که مشتمل بر پنج مثنویست بدین قرار است مغازی النبی. مسلک الاخیار. و اتم و عذرا. لیلیه مجنون و مقامات مرشد. موضوعات این مثنویان رزمیه، الهیه و صوفیانه اند.

این دلیل باعث فخر است که زبان فارسی که مولانا صرّنی در تالیفات خودش ورزیده است هیچ تقادتی ندارد به مقابله از زبان اهل شیراز و اهل ایران. تالیفات صرّنی و کلام صرّنی از تضح و ابهام و پیچیدگی پاک است. اسلوب صرّنی صاف و روشن است. معنی کثیر را در کلام قلیل نه ورزیده است. بطور مجموعی می توان گفت که حضرت صرّنی تخیل بلند دارند و قادر الکلام شاعر بود. بلکه این حق است که مادر کشمیر تا هنوز مانده حضرت صرّنی شاعری را پیدانه کرده است و غالباً پیدانه خواهد کرد.